

Конопка Ігор,
студент 3 курсу Інституту права
Національного університету «Острозька академія»

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ІМПІЧМЕНТУ

Актуальність теми. У системі демократичного управління інститут імпічменту відіграє роль одного з найважливіших елементів системи стримувань і противаг. Він покликаний забезпечити невідворотність відповідальності глави держави у випадку вчинення ним державної зради або іншого злочину, а також виступає ключовим механізмом контролю суспільства за публічною владою, маючи потужне превентивне значення. Проте, як показує політико-правовий досвід України, чинна національна модель імпічменту містить низку суттєвих недоліків, які роблять її застосування на практиці надзвичайно ускладненим або й неможливим. Це зумовлює гостру необхідність комплексного реформування відповідного законодавства.

Мета дослідження полягає в аналізі ключових проблемних аспектів чинного законодавства щодо процедури імпічменту Президента України та формулюванні конкретних пропозицій щодо вдосконалення національної моделі.

Виклад основного матеріалу. Аналіз чинної нормативно-правової бази та історичного контексту дозволяє виокремити чотири фундаментальні проблеми функціонування інституту імпічменту в Україні.

По-перше, надмірна складність і формалізованість процедури. Процедура імпічменту, що детально закріплена

у статті 111 Конституції України та в Законі України від 10 вересня 2019 року, є багатоступеневою і політично вкрай залежною. Вона вимагає проходження низки складних етапів: від ініціювання питання більшістю від конституційного складу Верховної Ради, створення спеціальної тимчасової слідчої комісії, до обов'язкового отримання висновків Конституційного Суду та Верховного Суду, і, зрештою, фінального голосування щонайменше трьома чвертями від конституційного складу парламенту.

Практика 2014 року яскраво продемонструвала, що в умовах гострої суспільно-політичної кризи дотримання всіх цих формальних вимог є об'єктивно неможливим. У випадку з усуненням від влади Віктора Януковича імпічмент у строгому юридичному розумінні не був здійснений саме через неможливість реалізації повної конституційної процедури в реальному часі.

Пропозиція: Видається за доцільне на конституційному та законодавчому рівнях спростити окремі процедурні етапи. Необхідно чітко визначити процесуальні строки на кожній стадії та передбачити запобіжники, які б унеможливлювали штучне затягування процесу (наприклад, блокування роботи слідчої комісії чи затягування надання висновків судовими інстанціями).

По-друге, дублювання норм та відсутність матеріальних змін у законодавстві. Ухвалення Закону України «Про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпічмент)» мало на меті конкретизувати процедуру та зробити її дієвою. Однак фактичний аналіз цього акта свідчить про те, що він здебільшого лише дублює положення Конституції України, Регламенту Верховної Ради та закону про тимчасові слідчі комісії. У матеріальному аспекті сама модель імпічменту суттєво не змінилася, а отже, закон не вирішив своєї ключової проблеми – він не зняв бар'єрів надмірної складності.

Пропозиція: Необхідно провести комплексний перегляд законодавства з метою усунення нормотворчого дублювання

та систематизації норм. Спеціальний закон має не просто переказувати текст Основного Закону, а деталізувати його положення таким чином, щоб процедура стала покроковою, чіткою і зрозумілою для всіх суб'єктів владних повноважень.

По-третє, наявність колізій та неузгодженості з іншими галузями права. Одним із найсерйозніших концептуальних недоліків є суперечність щодо правової природи самого процесу імпідменту. Наприклад, спеціальний закон передбачає можливість залучення експертів та спеціалістів, однак порядок їх залучення фактично відсилає до кримінального процесуального законодавства. Водночас Конституційний Суд України неодноразово наголошував, що імпідмент має особливу правову природу і є інститутом конституційно-правової, а не класичної кримінальної відповідальності. Ця колізія створює правову невизначеність: чи є імпідмент політико-правовою процедурою, чи лише елементом кримінального переслідування, перенесеним у стіни парламенту.

Пропозиція: Законодавець повинен чітко визначити процесуальний статус спеціальної слідчої комісії та порядок збирання й оцінки доказів у межах процедури імпідменту, не відсилаючи автоматично до норм Кримінального процесуального кодексу України. Варто передбачити автономний процесуальний механізм, адаптований саме до специфіки конституційної відповідальності глави держави.

По-четверте, відсутність сталої практики застосування та механізмів моніторингу. У сучасних наукових дослідженнях справедливо підкреслюється, що ефективність ухваленого Закону про імпідмент наразі неможливо перевірити емпіричним шляхом. Через відсутність практики застосування складно об'єктивно оцінити, наскільки реалістичною є ця процедура в поточних політичних умовах. Фактично, сьогодні цей інститут існує більше як декларативна гарантія «на папері», ніж як реально діючий інструмент.

Пропозиція: Доцільно закріпити механізм періодичного парламентського та науково-експертного моніторингу

законодавства про імпічмент із регулярною підготовкою рекомендацій щодо його вдосконалення. Крім того, під час реформування варто активніше рецепіювати зарубіжний досвід країн із дієвими моделями конституційної відповідальності.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, слід констатувати, що національна модель імпічменту потребує комплексного реформування. Чинне законодавство характеризується надмірною обтяженістю, правовими колізіями та декларативністю. Удосконалення цього інституту має базуватися на принципах процесуальної автономності (відмежування від кримінального процесу), оптимізації строків та стадій, а також усуненні дублювання правових норм. Тільки за таких умов імпічмент перетвориться з теоретичної конструкції на дієвий гарант демократії.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпічмент): Закон України від 10 верес. 2019 р. № 39-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 39. Ст. 154.
3. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лютого. 2010 р. № 1861-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 14-15, № 16-17. Ст. 133.
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 105, частини першої статті 111 Конституції України від 10.12.2003 р. № 19-рп/2003.